

documen/declarat/summitdecl.htm

5. Йоханнесбургская декларация по устойчивому развитию. Всемирная встреча на высшем уровне по устойчивому развитию (Йоханнесбург, Южная Африка, 26 августа – 4 сентября 2002 г.). Библиотека «Устойчивое развитие». URL: <http://www.ustoichivo.ru/biblio/view/140.html>.

УДК 341.824(043.2)

Радзівілл О.А., к.ю.н., доцент,
Єрко Г.Г., к.ю.н.,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПЛАНЕТАРНА ЕКОСИСТЕМА ЯК СПІЛЬНА СПАДЩИНА ЛЮДСТВА

Концепція Спільної спадщини людства в міжнародному праві в найширшому сенсі усвідомлюється як обов'язок міжнародного співтовариства зберігати й забезпечувати гармонійний розвиток всіх об'єктів матеріального й духовного світу, які спільними зусиллями всіх народів і держав мають бути передані його прийдешнім поколінням. На думку Ж. Тускоза, право спільної спадщини людства можна розділити на три напрямки: захист цивільного населення і соціально-культурних (невійськового призначення) об'єктів під час війни; право міжнародних (за межами національних юрисдикцій) просторів, включаючи Антарктику, небесні тіла і космічний простір; захист всесвітньої культурної й природної спадщини [1, с. 274].

Першими об'єктами, долученими до Спільної спадщини Людства «у широкому сенсі» стали об'єкти культурної спадщини під час військових дій і [2] і об'єкти Всесвітньої природної і культурної спадщини [3]. Далі предметом доктринального розгляду щодо їх включення до об'єктів спільної спадщини людства стали: атмосфера й прісноводні ресурси, озоновий шар, глобальний клімат, біорізноманіття. Важливим кроком до визнання єдності походження й забезпечення рівних прав народів і індивідуумів стала Декларація ЮНЕСКО про людський геном і права людини 1997 р., в ст. 1 якої людський геном визначено як спільну спадщину людства. В Декларації принципів «Побудова інформаційного суспільства – головне завдання нового тисячоліття» від 12 грудня 2003 р. [4], також йдеться про культурне різноманіття як спільну спадщиною людства (пп. 52-54), досить близькими за змістом до спільної спадщини є, використані в цій Декларації, поняття «публічний ресурс» і «публічне надбання» якими характеризуються всі знання та інформація, якими володіє людство, зокрема Інтернет визначено як «публічний ресурс глобального масштабу» (п. 48).

До спільної спадщини людства можна підходити з різних точок зору. Зокрема з точки зору споживчих властивостей її об'єктів, можна виділити: природні й антропогенні ресурси. Природні ресурси, в свою чергу, мають розрізнятися за жорсткістю стандартів їх охорони в зв'язку з важливістю для життя людини, наприклад повітря; прісноводні ресурси; продукти харчування; людський генофонд; геофізичні поля; космофізичні поля; рекреаційні ресурси; поклади корисних копалин тощо. Проте, враховуючи взаємозв'язок всіх складових екосистеми планети, необхідно вивести науково обґрунтовані стандарти її захисту як цілісної системи, на основі того що руйнування неважливих, на перший погляд, зв'язків може спричинити до ланцюгової реакції з непрогнозованими наслідками, на що, зокрема, неодноразово вказували українські юристи міжнародники в своєму проекті Екологічної конституції Землі [5, с. 623].

Кодифікація принципів захисту природного середовища відбувається «від спеціального до загального», деякі напрямки мають солідну договірну основу, деякі залишаються предметом лише рекомендаційних актів. Можна констатувати що цілісна змістовно основа міжнародного права докільля розвивається в системі принципів, що викладаються в резолюціях ГА ООН чи під її егідою в інших рекомендаційних актах, і лише згодом набувають кодифікованого оформлення в юридично обов'язкових для їх сторін міжнародних договорах. Першу систему принципів, систематизовану на I-й конференції з докільля у Стокгольмі втілено у Стокгольмській декларації з докільля від 16 червня 1972 р. Далі Міжнародним союзом охорони природи (МСОП), було розроблено Всесвітню стратегію охорони природи (ВСОП), проголошену 5 березня 1980 р., де визначено основні її цілі, зокрема виявлення екосистем і видів тварин, що найбільше потребують оперативних заходів з охорони; визначення критеріїв обґрунтування першочерговості застосування охоронних заходів; оцінка джерел інформації з цих питань; доведення до громадськості ідей про те, що збереження природного середовища є невід'ємною умовою збалансованого соціально-економічного розвитку.

Надалі принципи охорони докільля поєднуються з принципами сталого розвитку, що відображено у Всесвітній хартії природи від 28 жовтня 1982 р.; Декларації з докільля і розвитку, Порядку денному на XXI століття, Принципах лісництва (Ріо-де-Жанейро, 14 червня 1992 р.); Декларації і Плані дій «Світ, придатний для життя дітей» (Стокгольм, 10 травня 2002 р.); Декларації про біологічну безпеку (Баку, 18 серпня 2005 р.) та інших актах екологічного спрямування, а також в заключних актах форумів згальних питань сталого розвитку: Всесвітньої конференції з прав людини (Відень, 1993 р.), Міжнародної конференції з проблем народонаселення й розвитку (Каїр, 1994 р.), Глобальної конференції зі сталого розвитку малих острівних держав (Бріджтаун, 1994 р.), Всесвітнього саміту з соціального розвитку (Копенгаген, 1995 р.),

Конференції ООН з проблем населених пунктів (Стамбул, 1996 р.), Самітом за сталого розвитку (Йоханнесбург, 2002 р.).

Серед важливих недоліків міжнародних актів цього періоду зазначено такі: вони не містять принципів і належних механізмів притягнення винних до відповідальності, крім того, не створено універсальних міжнародно-правових стандартів вкрай важливі механізми запобігання екологічних криз і катастроф; зрештою, дві найважливіші для людства сфери – атмосферне повітря й прісні води – взагалі не мають загально визнаної універсальної договірної основи [6].

Ці недоліки частково усунуто в останні роки минулого і перші роки нового століття. Ефективно діють і діляться досвідом національні служби усунення екологічних катастроф. Впроваджено екологічні суди або камери з екологічних питань в міжнародних судових установах. Важливим кроком в напрямку формування активної позиції громадянського суспільства в питаннях захисту довкілля і процедурного забезпечення його впливу на цей процес стало прийняття і ратифікація Орхуської конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань що стосуються довкілля від 25.06.1998 р. та внесення до неї поправок 27.05.2005 р. [7]. Хоча її норми обмежуються проблемами захисту довкілля в Європі.

Література

1. Тускоз Ж. Міжнародне право. Київ: АртЕК, 1997. 416 с.
2. Конвенція о защите культурных ценностей в случае вооруженного конфликта 14.05.1954 г. URL: <http://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/treaties-cultural-properties>
3. Конвенція ЮНЕСКО «Про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини» 16.11.1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089
4. Построение информационного общества – глобальная задача в новом тысячелетии. Декларация принципов (Документ WSIS-03/GENEVA/DOC/4-R, 12 декабря 2003 г.). URL: http://www.itu.int/wsis/outcome/booklet/declaration_Bru.html
5. Шемшученко Ю.С., Малишева Н.Р. Основні засади міжнародного права навколишнього середовища. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / за заг. ред. акад. Ю.С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2008. С. 622-679.
6. Радзивилл А.А. Правовой статус атмосферы Земли как общего наследия человечества. Держава і право. № 3. Київ, 1999. С. 219-228.
7. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. Орхус, 26.06.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015